עטרת צבי

מתורתו של רבנו מרן ראש ישיבת גרודנא הגאון רבי צבי דרבקין שליט״א

״עניינה של הגלות״

המועדים של ג' הרגלים שורש עניינם הוא ביצירה של כלל ישראל, פסח שבועות וסוכות שרמוזים בברכת "אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו" שפירש הגר"א ש"אתה בחרתנו" זה כנגד פסח, שיציאת מצרים היא הבחירה של כלל ישראל ע"י הקב"ה, ו"אהבת אותנו" זה מתן תורה, וכמו שנאמר "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת חוקים ומשפטים אותנו למדת", "ורצית בנו" זה כנגד סוכות שהיא השראת השכינה, והציווי לחוג את המועדים הללו בא משום שבזמנים הללו ישנה את ההשפעה שהיתה בתחלת עניינם, השפעה שיש בה קרבת ה'.

אכן המועדים של פורים וחנוכה שורש עניינם הוא בגלות, ומהי ענינה של גלות? גלות מורכבת משני חלקים: א', ניסיון, ב', מלכות המבצעת את העונש שבא כאשר אין ישראל עומדים בניסיון.

הנה כתב המסילת ישרים (פרק א): יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו, והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא, ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרכת לדבר הזה, אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם.

על כן הושם האדם בזה העולם בתחילה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, והנה שמו הקב"ה לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך וכו', ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה, כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב הנה הם נסיונות לאדם וכו', ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדין, הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידבק בבוראו ויצא מן הפרוזדור הזה ויכנס בטרקלין לאור באור החיים, וכפי השיעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לדבק בו, כן ישיגהו וישמח בו, עכ"ל המסילת ישרים.

וכשם שלאדם הפרטי יש את הנסיונות והמלחמה שלו, והם כוללים את כל התרי"ג מצוות, כך גם אצל עם ישראל כ"כלל", הושמו הם בתוך מלחמה חזקה ונסיונות גדולים.

וגילו לנו חז"ל שארבעה גלויות הן, וכפי שכבר בארנו ארבעה עניני נסיון עברו על כלל ישראל ובשלו בהם, ועל כל נסיון ונסיון היתה מלכות שביצעה את העונש המגיע על החטא שנכשלו בו. וכבר נרמזו בתורה בתחילת הבריאה אותם ארבע מלכויות שעל ידם נענש כלל ישראל, "והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלוקים מרחפת על פני המים", תהו - זו מלכות בבל וכו', ובהו - זו מלכות מדי וכו', וחשך - זו מלכות יון שהיו גזירותיה קשות כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, על פני תהום - זו מלכות אדום, (בראשית רבה פרק ב), וכפי שאמרנו ארבע הגלויות הם כנגד ארבע סוגי נסיונות שנתנסו בהם כלל ישראל, ונכשלו בהם, ובא העונש ע"י גלות מסויימת ששייכת לענין החטא שחטאו בו.

לא מאסתים ולא געלתים

והנה עוד שני עניינים ישנם בעניין הגלות, שכן כתוב "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם", הובטחו כלל ישראל שלעולם לא יהיה העונש עד כדי כילוי, ולעולם הוכן לכלל ישראל הגואל שיוציאם מהגלות שנענשו בה, ותמיד באה גאולה ע"י גואל מסוים שהעמיד להם הקב"ה להחזירם למוטב.

ועוד מבואר בחז"ל שבכל נסיון ונסיון שנתנסו בו ניתנו לישראל גם הכלים שבאמצעותם יוכלו לעמוד באותו ניסיון.

שכך אמרו במסכת מגילה יא: "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם", לא מאסתים בימי יוונים, ולא געלתים בימי נבוכדנצר, לכלותם בימי המן, להפר בריתי אתם בימי רומיים, כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג, במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כהן גדול, לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, להפר בריתי אתם בימי רומיים שהעמדתי להם

של בית רבי וחכמי דורות, כי אני ה' אלוקיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם.

גלות כשדים

כשדים היה הנסיון של עבודה זרה, והכלים שניתנו לכלל ישראל כדי לעמוד בנסיון היו הנביאים ותוכחתם, ומשלא עמדו בנסיון בא נבוכדנצר וגלות הכשדים וחורבן בית ראשון, ההצלה והיציאה מגלות בבל, והמשך הקיום של כלל ישראל בא ע"י חנניה מישאל ועזריה, ע"י המסירות נפש שלהם.

גלות יוון

"לא געלתים בימי יוונים" זה היה הנסיון של תרבות יוון, והכלים שהועמדו להם לישראל בנסיון הזה, היא התורה שבעל פה, וזהו "העמדתי להם" של שמעון הצדיק, שממנו החלה המשנה, ואכן שמעון הצדיק היה עוד בטרם התחיל הנסיון של יון, אלא ששמעון הצדיק והתורה שבע"פ שהביא, הם היו הכלים שהקב"ה העמיד לכלל ישראל טרם בוא הנסיון, ואמנם כלל ישראל לא עמד בנסיון, ונמשכו אחר תרבות יון ועל כך הגיע העונש של גזירות היוונים, וההצלה היתה ע"י מתתיהו ובניו ע"י המסירות נפש שלהם, ואכן בין שמעון הצדיק ומתתיהו עברו כמאה ושמונים שנה, שמעון הצדיק היה בתחילת מלכות יון ומתתיהו היה בסופה, ובגמ' איתא שמלכות יוון משכה מאה ושמונים שנה, אלא ששמעון הצדיק היה הכלי שבו יכלו ישראל לעמוד בנסיון ומתתיהו היה הגואל שע"י בטלה גלות יון.

ימי המן

"לבלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר", הנסיון שבימי מרדכי ואסתר היה כמבואר שם בגמ' על ארבעה חיות שראה דניאל בחלומו שהם כנגד ארבעה הגלויות, והחיה השניה שהיא כנגד מלכות אחשורוש נאמר בדניאל (ז, ה) "וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדב", ועל דוב נאמר במשלי (כח, טו) "ארי נוהם ודב שוקק", ובגמ': "דוב שוקק" זה אחשורוש, תני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב, הנסיון של פרסים זה העצלות והרפיון ופריקת עול, מה שקוראים היום "נהנתנות", וכלל ישראל נכשלו בנסיון זה, וכ"ז כלול במה שנאמר שנהנו מסעודת אחשורוש, והכלים שניתנו להם כדי לעמוד בנסיון היתה מנהיגותו של מרדכי וזהו "העמדתי להם את מרדכי", וזה היה כח של תפילה וזעקה, ואכן כשלא עמדו בנסיון ונגזרה הגזירה החזירם מרדכי ע"י "כנוס את כל היהודים וצומו", ובאה ההצלה ע"י אסתר, היא היתה הגואל שע"י בטלה גזירת המן.

גלות אדום

"להפר בריתי איתם" בימי רומיים, זו מלכות אדום שנרמזה בכתוב "על פני תהום" שאין לה נסיון מיוחד משלה אלא היא כוללת את כל הנסיונות שנאמרו במלכויות הקודמות, הן של ע"ז [שאע"פ שבטל היצר דע"ז אבל במקום זה יש היצר של מינות וכפירה, וכמש"כ הרמב"ם בהל' יום הכיפורים "בימי בית שני צץ המינות"], הן של יוונים והן של פרסיים, והם גם מבצעי העונש על כשלון בעמידה בנסיון, וע"ז נאמר בברייתא שכנגד מכלול הנסיונות של רומיים "העמדתי בית רבי וחכמי הדורות", כלומר המשנה שנכתבה, והגמ', היא הדבר העומד לכלל ישראל שיוכלו לעמוד בנסיון, ואמנם הגואל מגלות זו הוא הקב"ה בעצמו כפי שנאמר בקרא ד"אני ה' אלוקיכם".

הנסיונות בגלות האחרונה

עכ"פ נמצאנו למדים, שאנו נמצאים בתוך כל סוגי הנסיונות, נסיונות של ע"ז שהיום זה נסיון של מינות וכפירה, כי יצרא דע"ז אנשי כנה"ג בטלוהו, וגם נסיון של השכלה שזה נסיון של יוון, וגם הנסיון של הפרסיים שהוא נסיון של נהנתנות, עצלות ופריקת עול, ויש עוד להוסיף בזה שאע"פ שנאמרו ארבעה גלויות וכפי שבארנו הם ד' סוגי הנסיונות, מ"מ ברור שבכל נסיון מסוגי הנסיונות הללו מלווה ובלול ענין של עריות.

וכמו שאמרנו לעומת הנסיונות ניתנו גם הכלים להתמודד אתם, והם רבי וחכמי הדורות.

והימים טובים שניתנו בענין הגלות, חנוכה ופורים, שורש ענינם הוא ב"העמדתי להם מרדכי" ו"העמדתי להם מתתיהו ובניו", שהם היו הגואלים מגזירת המן ומגלות יון, והמועדים הללו נקבעו לדורות כדי לחזק את כח העמידה בנסיונות, וכפי שאמרנו פורים בא לחזק את כח התפילה, וחנוכה בא לחזק את כח התורה.

כאשר נבוא לעשות את חשבון נפשינו, ואין מדובר על כל הדור שהוא מתבוסס בכל הגלויות שקיימים, אלא נדבר על היהדות החרדית, הרי שהניסיון של מינות קיים בתופעה של הנושרים, הנסיון של תרבות יון גם קיים, יותר אצל הבנות, אצל בני הישיבות ב"ה אין את הנסיונות הנ"ל, אבן הנסיון של הפרסיות קיים וקיים, אם אנו רואים שיש תופעה של ריבוי שינה זה הקרנה של הדב שוקק שברחוב, [כידוע הדב ישן הרבה], אם אנו רואים חוסר מנוחה, נסיעות מרובות ועזיבת הבית המדרש זו מידת הפרסיים שאין להם מנוחה, וזה היפך המושג "ישיבה" שזה ענין של קביעות והתמדה, וכיון שהנסיונות קיימים עלינו להחזיק בכלים שניתנו לנו כדי שנוכל לעמוד בנסיונות, והכלים הם מה שמבואר בברייתא "העמדתי להם מרדכי" והוא כח התפילה, ומה שמבואר בברייתא ש"העמדתי בית רבי וחכמי דורות", היינו חיזוק בלימוד, וגם קבלת עול של חכמי הדורות שזה היפך פריקת עול של הפרסיות, מגדלים שיער כדב, מה המשמעות לגדל שער, אלא להביע בזה שאפשר לעשות מה שרוצים, ואם אנו רואים תופעה של מרידה בהנהגת גדולי הדור זה בא מהשפעת הדב שוקק של הרחוב.

כתב הרמב"ם פ"ד הי"ב: מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר בסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק.

לכאורה החביבות של מצות חנוכה היא ע"ד שאמרו חביבין דברי סופרים מד"ת, אלא שא"כ גם פורים הוי מצוה מד"ס ולא מצינו ברמב"ם שאמר על מגילה שהיא חביבה, וי"ל ע" פ מה שאמרו ביומא כט: אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים והא איכא חנוכה ניתנה לכתוב קא אמרינן, והיינו שאסתר היתה בתקופת הנביאים, וחנוכה זה כבר בתקופה שפסקה נבואה והתחילה תקופה של תורה שבעל פה, ואם תקופת אסתר היא תקופה של "הסתר אסתיר פני", הרי תקופת חנוכה היא התקופה של "חושך" יון שהחשיכה עיניהם של ישראל, ומצוה שנוצרה מתוך החושך זו מצוה חביבה.

(נמסר בישיבה"ק חנוכה תשע"ו)

לתרומות והנצחות ולכל ענייני הגיליון: 058-3234245 או במייל: 7619185@gmail.com
י"ל ע"י מאסף הגיליונות 'אוצר הפרשה' לקבלת הקובץ המלא: a169258235@gmail.com